
... a začal veliký tanec. S Bohumírem Janským krátce o předlouhé historii objevování pramenů Amazonky

... a začal veliký tanec. S Bohumírem Janským krátce o předlouhé historii objevování pramenů Amazonky

Vědecký přístup k problému, touha přijít mu na kloub, obdiv a úcta k dílu předchůdců, podpora a spolupráce kolegů a v neposlední řadě i vytrvalost, zkušenosti a smysl pro dobrodružství velké cesty byly skutečnými patronkami knihy Los Orígenes del Amazonas, jejíž španělskou verzi minulý týden představil Doc. RNDr. Bohumír Janský, CSc. z Katedry fyzické geografie a geoeekologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Prezentace publikace byla příležitostí k rozhovoru s Doc. Janským a jak se ukázalo, dalšímu objevování Amazonky objevením jejích pramenů zdaleka ještě není konec.

Vy jste ve své prezentaci zajímavým, bohužel stručným způsobem, jak to čas dovoľoval, popsal historii, průběh a výsledky vaší expedice. Jak dlouho trvá příprava takové expedice?

Je těžké říci, jak dlouhá byla příprava, protože pramenům Amazonky jsem se začal věnovat v roce 90 a první vědecká expedice byla v roce až 99. Takže devět let jsem prověřoval materiály deseti expedic z celého světa - k čemu došly, co poznaly. Všechny materiály jsem dostával poštou do Prahy od mého peruánského kolegy Prof. Dr. Carllose Peñaherrery. Asi v letech 97, 98 jsme se dostali do stádia, že bylo jasné, že předchozí expedice pravdu o pramenech nenalezly a že jejich poznatky neodpovídají současnému stavu našeho poznání. Například nepracovaly se satelitními snímky, neměly k dispozici letecké snímky a nikdo z nich neměl v terénu pomoci přesných geodetických přístrojů. Takže bylo jasné, že musíme jet do terénu a použít současnou nejmodernější techniku GPS, satelitní navigaci, a že budeme měřit se švýcarskými distančními přístroji firmy Leica, aby výsledky nebylo možné nějak zpochybnit. První expedice byla opatrná a téměř utajená. Nikde jsem nehlásil, že jedu se studenty měřit prameny Amazonky. A teprve poté, když jsme naměřili všechno nej, sdělili jsme to po návratu českým novinářům. A začal veliký tanec, protože ČTK to dala jako oficiální zprávu do světa a už nás ten proud amazonský začal unášet, aniž bychom třeba mnohdy i chtěli.

Jaká byla odezva vědeckého světa?

Měli jsme různé konfrontace s Poláky, s Italy, kteří byli před námi, s Američany. V r. 2000 při druhé expedici, kterou jsme museli zorganizovat především proto, že Poláci a Italové zpochybnili výsledky naší expedice z r. 99, jsme si řekli - změříme všechny řeky v pramenné oblasti, tzn. celkem čtyři, abychom vyloučili další možné pochybnosti. Ale největší překvapení nás čekalo na konci terénních prací. Když jsme skončili dne 11. července 2000, tak nás navštívili Američané, kteří s dvěma vrtulníky a s celkovým počtem 20 lidí přijeli zkoumat prameny Amazonky. Byla to společnost National Geographic Society vedená prof. Pietowskim, Polákem žijícím v New Yorku a ředitelem Smithsonian Institution's National Air and Space Museum ve Washingtonu Andrew Johnstonem, kteří byli velmi nepříjemně překvapeni, když zjistili, že nějakí bezvýznamní Češi je předběhli o 14 dnů. Přečetli si to prý už na letišti v Limě, kde se jim do rukou dostaly noviny plné česko-peruánské expedice. A ten prof. Pietowski mi říká, polsky: „Co mi to děláte, člověče? Vy, Čech, bratru Polákovi, víte, že tu akci připravuji 2 roky a mám na ní rozpočet 2 miliony dolarů!“ A já jsem mu říkal: „Víte, jaký já mám rozpočet? 300 000 českých korun a prameny Amazonky se zabývám již 10 let. A stačí mi to, abychom u pramenů Amazonky všechno změřili.“ Tehdy nás podpořila i Univerzita Karlova díky velkorysosti pana rektora Wilhelma a před ním už i jeho předchůdce. Oba se zachovali skutečně velkoryse a dostali jsme i příspěvek z rektorátního rozpočtu na expedici 2000. Takže ve vztahu k Američanům to bylo soupeření, které jsme vyhráli nejen časově, ale především z hlediska odborných výsledků. Oni se pak rozhodli, že původní plán měření značně zredukují, a to především s ohledem na naše výborné technické vybavení. Poté naplnili články časopis National Geographic a natočili filmy. Původně slíbené uveřejnění našich výsledků v jejich časopisu však nikdy nesplnili.

Čím vás uchvátila právě Amazonka a spletitost a záhada jejích pramenů? Stala se tématem, které určilo směřování vaší badatelské práce na posledních skoro už 20 let.

Mě nejvíc ze všeho uchvátila kniha Čeští cestovatelé, kterou jsem měl ve své knihovně a kterou napsal významný český geograf Prof. Josef Kunský. A tam píše o jezuitském misionáři Samuelu Fritzovi - to byl hlavní motiv. Říkal jsem si - to je neuvěřitelné, na sklonku 17. století se čeští jezuité tak významně zapsali do dějin Amazonie. Fritz vytvořil nejúžasnější historickou mapu Amazonky, která na světě existuje. Hodnota, kterou má mapa pátera Fritze, je nevyčíslitelná. A po druhé expedici jsme si řekli - je přece nádherné, že po 300 letech, opět Češi, místo pramenů Amazonky opět mění... A když jsme práci dokončili, tak jsme se Padre Fritzovi omluvili, že ty prameny jsou vlastně úplně někde jinde, než on určil. Ale změnili to jeho krajané, což nás dodnes těší. A také to, co pak následovalo, jaké stopy jsme zanechali v Peru. Když mi pak řekl pan velvyslanec Kopecký, že při diplomatických a obchodních jednáních velmi často slyšel, že je ze země objevitelů pramenů Amazonky. To často pomohlo i českému obchodu a všem dalším kontaktům. A to je jistě potěšitelné.

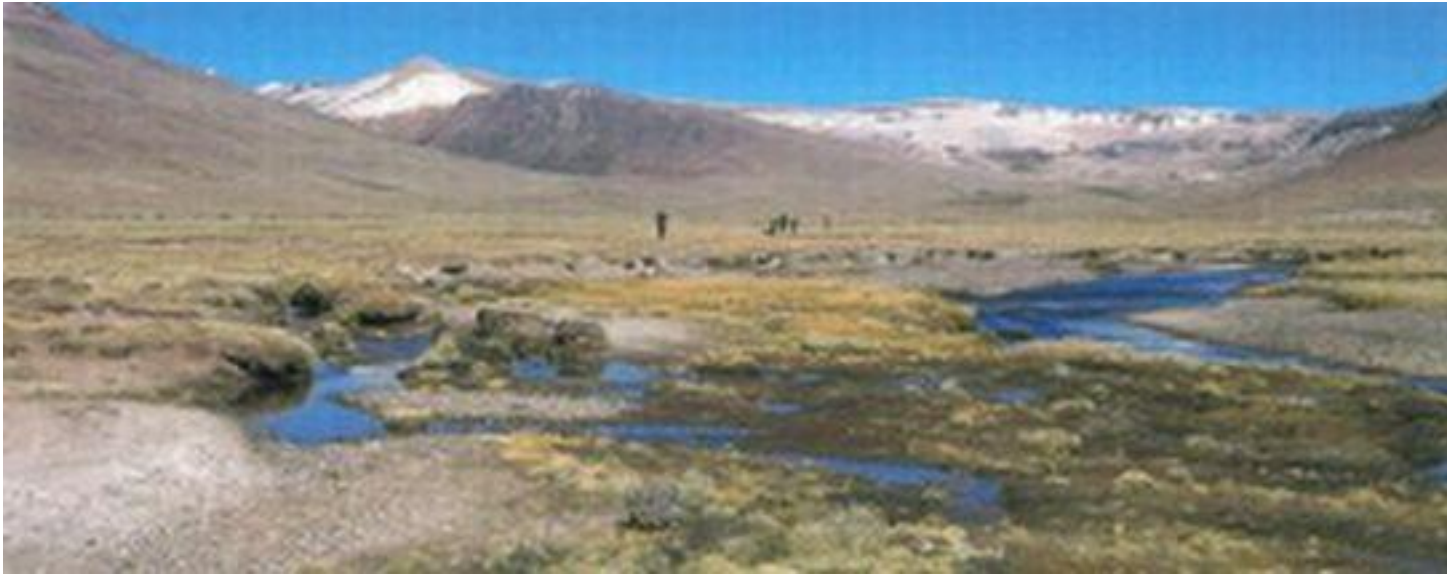
* francouzský exemplář tištěné mapy Amazonky Samuela Fritze z r. 1717, originál uložen v *Bibliothèque Nationale Paris*, pařížská edice *Cours du fleuve Maragnon*, JANSKÝ, B. et al. (2008): *Los Orígenes del Amazonas* © vydalo *Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2008*

* bronzová pamětní deska k poctě českého jezuitu Samuela Fritze vsazená v žulovém bloku u jezera Lauricocha, JANSKÝ, B. et al. (2008): *Los Orígenes del Amazonas* © vydalo *Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2008*

Majestátní veletoky se zapsaly do historie lidstva nejen tím, že jsou nádherné samy o sobě, že přinášejí lidem obživu, ale i tím, že umožnily obrovský civilizační a kulturní rozvoj, který v povodí řek existuje. Hledání jejich pramenů je vždycky těžké, například objevování pramenů Nilu. Proč je tak složité najít ten počáteční pramínek? Ano, je to opravdu složité, protože ani moderní technika není všemocná. Ani ze satelitu nevidíte vždy do terénu, protože tam jsou třeba stromy, řeku nevidíte ani z leteckého snímku a musí se jít do toho území, tam měřit a tam hledat. Takže my jsme museli proměřit délku všech řek, plochu jejich povodí a jejich přítok. To jsou tři základní kritéria určení pramenů – jejich délka, velikost povodí, které odvodňuje, a množství protékané vody. To všechno jsme u všech řek museli udělat, abychom mohli tvrdit – ano, jsou to čtyři řeky, které po soutoku vytvářejí Lloquetu. Ale chcete-li vědět jednu, jmenuje se Carhuasanta a pramení na úpatí vyhaslé sopky Mismi ve výšce 5150 m z jezírka, které se dneska už jmenuje Laguna

Bohemia, a druhý je pramen ze skály, který také Češi našli.... takže dva hlavní prameny jsou české. To není podle nás, ale na paměť českých jezuitů, kteří se o tuto oblast tak strašně zasloužili a tehdy přišli z provincie Bohemia rakouské monarchie. Proto jsme nazvali tu lagunu Bohemia. Na paměť Samuela Fritze a jeho českých přátel.

*** údolí řeky Lloqueta pod soutokem čtyř pramenů, JANSKÝ, B. et al. (2008): Los Orígenes del Amazonas © vydalo Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2008**

*** skalnatá terasa s ledovci pod vyhaslým vulkánem Mismi, JANSKÝ, B. et al. (2008): Los Orígenes del Amazonas © vydalo Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2008**

Svět je propojen. Jedním z vašich cílů bylo zjistit současný zdravotní stav pramenné oblasti v okolí Amazonky, který se týká nás všech. Jaký je a co bude dál?

Teď se nabízí dlouhý rozhovor. Nabízí se rozvojový projekt, o který usiluji třetí rok. A dostanu-li ho od české vlády z rozvojové pomoci pro Peru, tak aby za rok navázal na náš současný projekt zaměřený na přírodní ohrožení a rizika, který tam máme, tak se budeme zabývat tím, co špatného udělalo 500 let koloniální historie pro Peru, tzn. staré zátěže z těžby drahých kovů, zlata, stříbra, odpady, které se vypouštějí do řek, do horských jezer, zdevastované přírodní prostředí

ve výškách čtyři, pět tisíc metrů - a to je na nekonečno. Já chci do tohoto projektu zapojit postupně další obory z přírodovědecké fakulty. Chemici tam budou mít obrovskou práci, biologové, geologové, nejen geografie, dokonce si myslím, že by se tam vešla celá Univerzita Karlova, protože je tam místo pro historiky a obory, které se zabývají kulturou. Takže by to byl rozvojový projekt nejen pro Peru, ale další andské země, abychom ukázali, jak nám leží na srdci vazby Česko - Latinská Amerika. Na adresu oficiální české politiky, ministerstva zahraničních věcí, mám mnoho kritických slov, jak se chová k regionu Latinské Ameriky. Tento region si zaslouží plnou pozornost České republiky, máme zde obrovskou tradici kontaktů a my toho nevyužíváme. Protože když se v zemích Latinské Ameriky řekne Československo, tak je to výraz nejvyšší možné kvality vědy, techniky atd. A my? Ze záhadného důvodu po roce 90 poklesl výrazně náš zahraniční obchod, v řadě komodit až na jednu desetinu! To je tragédie, kterou já vůbec nechápu. Máme priority úplně někde jinde. Je to hrozná škoda. Tam všude jsou na významných postech naši krajané, lidé, kteří tam něco dokázali, a stačí se na ně jenom napojit.

Pane docente, děkuji za rozhovor.

*** místo pramenu Ccaccansa ve výšce 5170m. Zleva: Zbyněk Engel, Julius Česák, Bohumír Janský, Jiří Jelínek, Vladan Světlý, Kamila Broulová, Vladimír Šimek, Luděk Šefrna, vpředu: Petr Skala, Vladimír Vybíral, Expedice „Hatun Mayu 2000“, JANSKÝ, B. et al. (2008): Los Orígenes del Amazonas © vydalo Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2008**

*** Laguna Bohemia, panoramatický pohled, JANSKÝ, B. et al. (2008): Los Orígenes del Amazonas © vydalo
Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2008
(Marie Kohoutová)**